

Vredesweek

2017

Lesbrief

Voor onder-, midden- en bovenbouw van het basisonderwijs

Inhoud

Vooraf	3
1. Denken en ontdekken	5
1.1 De voeldoos	5
1.2 Door de ogen van de ander	6
1.3 Geloven dat het anders kan	7
1.3.1. Mozes	8
1.3.2 Gandhi	10
1.3.3 Mandela	11
1.3.4 Malala	13
1.3.5 Jesaja	14
2. Dromen en verbeelden	16
2.1 De Vredesweekcartoon	16
2.2 Jouw plek van vrede	17
2.3 Een moodboard maken	19
2.4 Gedicht schrijven	20
3. Vrede in de klas en in de buurt	21
3.1 Secret angels	21
3.2 Vredesduiven versturen	21
3.3 Schoolplein – vredesplein	23
3.4 Ambassades van Vrede	24
4. Lesmaterialen	25
4.1 Verhalen en gedicht	25
4.1.1 De olifant en de blinden	25
4.1.2 Mozes	25
4.1.3 Gandhi	26
4.1.4 Mandela	27
4.1.5 Malala	28
4.1.6 Jesaja	29
4.2 Digitips	30
4.3. Werkbladen	31
4.3.1 Cartoon Vredesweek	31
4.3.2 Vredesgroeten	32
4.3.3 Vredesduif onderbouw	33
4.3.4 Vredesduif midden – bovenbouw	34
4.3.5 Vredesduif kalligrafie	35
5. Verder lezen	36

Vooraf

Overal in de wereld nemen spanningen en tegenstellingen toe. Steeds vaker zijn er groepen binnen één en hetzelfde land met elkaar in gevecht. In Nederland ervaren mensen in hun eigen buurt, dat het niet eenvoudig is om met elkaar samen te leven en elkaar te begrijpen. Er is verbeeldingskracht nodig om elkaar te blijven vinden. De lesbrief doet een beroep op deze kracht. Verbeeldingskracht helpt ons om te blijven geloven dat het anders kan. En nodigt ons uit om met andere ogen naar onszelf en naar de ander te kijken. Om méér te zien dan onderlinge verschillen en om te ontdekken wat ons met elkaar verbindt.

Dit jaar organiseert vredesorganisatie PAX de Vredesweek van 16 t/m 24 september. In deze lesbrief bieden PAX, het Dienstencentrum GVO en HVO en het Centrum voor Levensbeschouwing gezamenlijk lessuggesties aan om op school aan de slag te gaan met het thema van de Vredesweek: 'De kracht van verbeelding'.

DOELSTELLINGEN

- ◆ De leerlingen denken na over beelden die mensen zich over en weer van elkaar vormen.
- ◆ Ze maken – voor het eerst of opnieuw – kennis met mensen die zich met verbeeldingskracht inzetten voor een vreedzame samenleving.
- ◆ Ze geven hun eigen beeld van vrede creatief en kunstzinnig weer.
- ◆ Ze maken kennis met verschillende levensbeschouwelijke tradities.

PAX

Samen met mensen in conflictgebieden en met betrokken burgers overal in de wereld werkt PAX aan een menswaardige en vreedzame samenleving. In de Vredesweek nodigt PAX ons uit open te staan voor elkaars dromen en beelden over vrede. En zo te laten zien dat het anders kan. Daar kan iedereen aan mee doen.

Zie www.paxvoorvrede.nl en www.vredesweek.nl.

GVO EN HVO

HVO is humanistisch vormingsonderwijs. GVO is godsdienstig vormingsonderwijs. Dit onderwijs is bestemd voor leerlingen op openbare scholen. In de lessen verkennen leerlingen wat een levensovertuiging voor iemand kan betekenen. Ze denken van daaruit na over allerlei vragen die het leven stelt. Ze oefenen zich in respect voor mensen die anders denken en doen dan zij zelf. Dan zien ze waarin ze van elkaar verschillen en ze ontdekken overeenkomsten.

Zie www.gvoenhvo.nl

CENTRUM VOOR LEVENSBESCHOUWING

Het CvL is een kenniscentrum op het gebied van levensbeschouwing en identiteit. Het richt zich vooral op het onderwijs. Zie www.centrumvoorlevensbeschouwing.nl. Het centrum stelt een grote collectie media ter beschikking aan ieder die zich met deze thema's bezig houdt. Zie www.levobieb.nl

SAMENWERKING

Aan deze lesbrief hebben een humanistische, een katholieke, een islamitische, een hindoeïstische en een protestantse docent hun bijdragen geleverd. Ze vertegenwoordigen ieder één van de denominaties van HVO en GVO. Deze gezamenlijke lesbrief geeft je als leerkracht dan ook de mogelijkheid om het thema 'De kracht van verbeelding' aan de orde te stellen vanuit en gericht op de levensbeschouwing waarin u les geeft. Maar de lesbrief nodigt ook uit leerlingen te laten ontdekken hoe mensen met een andere levensbeschouwing met het thema omgaan. Zo worden onderlinge verschillen erkend en onderlinge overeenkomsten herkend.

Tip: werkt u op een school waar leerkrachten van de verschillende denominaties van GVO en HVO aanwezig zijn? Wees dan gastdocent in elkaars les of geef de les(sen) in de Vredesweek samen.

VOOR ALLE SCHOLEN

De brief is ontwikkeld voor HVO- en GVO lessen op de openbare basisschool. Maar de lessuggesties zijn geschikt voor gebruik in het hele basisonderwijs. Openbare, bijzondere en samenwerkingscholen worden in de Vredesweek van harte uitgenodigd om vrede in de les centraal te stellen.

Tip: ga vakoverstijgend met het thema aan de slag en maak er in de Vredesweek een project van. Denk daarbij aan de vakken godsdienst/levensbeschouwing, taal, muziek en kunstzinnige vorming.

De makers van de lesbrief zijn zeer benieuwd wat u van deze lesbrief vindt. We ontvangen graag reacties / foto's naar aanleiding van het gebruik in de klas. Deze kunt u mailen naar vredesweek@paxvoorvrede.nl.

Stichting HVO Primair
voor Humanistisch Vormings Onderwijs

1. Denken & ontdekken

1.1 De voeldoos Onderbouw

VOORAF

Doelstellingen

- ◆ Leerlingen ervaren dat iedereen de werkelijkheid op zijn eigen manier beleeft en verstaat.
- ◆ Ze ontdekken dat mensen elkaar nodig hebben om de werkelijkheid of 'waarheid' te onderzoeken.

Lesbenodigdheden

- ◆ Een schoenendoos met een rond gat in één van de korte kanten.
- ◆ Of een grote doos met twee ronde gaten in één van de lange kanten van de doos.
- ◆ Verschillende voorwerpen, die in de doos passen.

Groepsopstelling

Half open kring

OPDRACHT

Speel ter introductie kort het spelletje: 'Ik zie, ik zie wat jij niet ziet'.

Lees het verhaal: 'De olifant en de blinden', een verhaal uit India, zie [Lesmateriaal 4.1.1](#).

De leerlingen keren zich twee aan twee naar elkaar toe en bespreken het verhaal.

Gespreksvragen:

- ◆ Wat vind je van de manier waarop de blinde mensen nu over een olifant denken? Leg dat eens uit.
- ◆ Stel je voor dat jij de koning was. Wat zou je dan doen om deze blinde mensen te laten weten hoe een olifant eruit ziet?

De ideeën worden in de kring geïnventariseerd. Zijn we tevreden over wat we met elkaar hebben gevonden?

Zet de voeldoos op een tafeltje aan de open kant van de kring. De leerlingen doen hun ogen dicht. De leerkracht legt een voorwerp in de doos en sluit het deksel. De leerlingen openen hun ogen.

Eén van de leerlingen steekt een hand door het gat, betast het voorwerp en probeert er achter te komen wat er in de doos ligt. De andere leerlingen helpen door vragen te stellen, die alleen met ja en nee kunnen worden beantwoord. Hulpvragen: is het zacht? Is het rond? enz.

AFSLUITING

- ◆ Hoe kwamen we er achter wat er in de doos lag? (Nadenken, vragen, naar elkaar luisteren, nog eens vragen)
- ◆ Wanneer wisten we zeker dat ons antwoord goed was? (Kijken)

Lees het verhaal eventueel nog een keer.

1.2 Door de ogen van de ander

Middenbouw en bovenbouw

VOORAF

Doelstellingen

- ◆ Leerlingen ervaren dat iedereen de werkelijkheid op zijn eigen manier beleeft en verstaat.
- ◆ Ze ontdekken dat mensen elkaar nodig hebben om de werkelijkheid of 'waarheid' te onderzoeken.

Lesbenodigdheden

- ◆ Per tweetal een andere afbeelding in een envelop of per tweetal een envelop met afbeelding A én een envelop met afbeelding B
- ◆ Tekenpapier
- ◆ Kleurpotloden, viltstiften

Groepsopstelling

Leerlingen zitten twee aan twee aan tafel.

OPDRACHT

Speel kort het spelletje: 'Ik zie, ik zie wat jij niet ziet'.

Lees het verhaal: De olifant en de blinden, een verhaal uit India, [zie Lesmateriaal 4.1.1](#).

Gespreksvragen over het verhaal:

- ◆ Hoe komt het dat de blinde mensen allemaal verschillend over de olifant denken?
- ◆ Wat zouden ze kunnen doen om een beter beeld van de olifant te krijgen?
- ◆ Heb jij dat ook wel eens, dat je zeker weet dat jij het goed ziet en de mensen om je heen niet? Geef eens een voorbeeld. Hoe gaat zo iets dan verder? Ben je daar tevreden mee?

Beschrijven en tekenen

De ene leerling haalt de afbeelding uit de envelop, maar laat hem niet aan de ander zien. Zonder echt te vertellen wat er op de afbeelding staat, beschrijft hij wat hij ziet. De andere leerling tekent aan de hand van de gegeven omschrijving.

Samen vergelijken ze tekening en afbeelding met elkaar.

- ◆ Heeft de tekenaar begrepen wat er op de afbeelding staat?
- ◆ Lijkt de tekening op de afbeelding?
- ◆ Waar zitten de verschillen?
- ◆ Waar komen die verschillen vandaan?

Beschrijver en tekenaar wisselen van rol. Het tweetal krijgt een andere afbeelding, door te ruilen met een ander subgroepje. Of doordat de leerkracht een envelop met afbeelding B aanbiedt. Daarna wordt deze activiteit herhaald.

AFSLUITING

- Hoe was het om tekenaar te zijn? Hoe was het om beschrijver te zijn?
- Hoe komt het, dat de afbeelding en de tekening niet hetzelfde zijn geworden?

Eventueel wordt het verhaal nog eens gelezen, of door één van de leerlingen verteld.

1.3 Geloven dat het anders kan

Middenbouw en bovenbouw
Voor 2 uren

DOELSTELLING

- ◆ De leerlingen maken – voor het eerst of opnieuw – kennis met mensen die zich met verbeeldingskracht inzetten voor een vreedzame samenleving.
- ◆ Ze ontdekken hier overeenkomsten tussen mensen met verschillende levensovertuigingen.
- ◆ Ze geven de door hen verzamelde informatie en gedachten creatief vorm.

1.3.1 Mozes

VOORAF

Lesbenodigdheden

- ◆ Digibord en internet
- ◆ Voor ieder leerling een print van het verhaal: 'De brandende braamstruik', zie [Lesmateriaal 4.1.2](#).
- ◆ Per leerling of per groepje leerlingen 1 vel etalagekarton
- ◆ Schaar en lijm
- ◆ Computer en printpapier
- ◆ Pennen en viltstiften of per leerling of groepje leerlingen 1 stevig vel tekenpapier of een opgespannen schilderdoek
- ◆ Kwasten en verf

Groepsopstelling

Leerlingen zitten in groepjes bij elkaar aan tafel.

OPDRACHT

Lees met de leerlingen het verhaal over Mozes, zie [Lesmateriaal 4.1.2](#) en / of laat via het digibord het filmpje van de Zandtovenaar over hem zien, zie [Digitips](#).

Of neem de kinderbijbel erbij:

- ◆ Nico Terlinden, Het brandende braambos, in: Moet je horen, Amsterdam 2011, p.134
- ◆ Marianne Busser & Ron Schröder, God roept Mozes, in: Bijbel voor kinderen, Houten 2014, p. 64

Startvraag: *wat moeten we weten als we straks een portret van Mozes willen maken?*
De leerlingen verzamelen informatie op internet.

Tip: Door in het verhaal voorwerpen en namen te onderstrepen zijn zoekwoorden te vinden. Help de leerlingen zo nodig op gang. Verzamel in de groep zoekwoorden, bijv. Mozes, sculpture Mozes, Tien Geboden, Egypte, Uittocht, farao, woestijn, enz.

De leerlingen gaan Mozes in een 'gouden lijstje zetten'. Eerst maken ze een mooie lijst op een stuk etalage karton. Binnen deze lijst plakken ze tekeningen, foto's, uitspraken, voorwerpen uit zijn leven, dingen over Egypte en Israël enz. Let ook op de onderstreepte woorden in het verhaal.

- ♦ Variatie 1. Schilderij maken á la 'sterren op het doek'. Het gaat niet zo zeer om de gelijkenis, maar meer om wie deze mens is. Het gaat ook om zijn omgeving, om kleur, het land, belangrijke voorwerpen enz.
Tip: nodig een plaatselijke kunstenaar uit om de leerlingen te begeleiden.
- ♦ Variatie 2. Maak een PowerPoint presentatie.

AFSLUITING

De werkstukken worden bekeken. De leerlingen vertellen elkaar aan de hand van het werkstuk over Mozes. Gesprek: wat is Mozes voor iemand? Wat doet hij voor de vrede? Hoe vind je dat?

Informatie voor de leerkracht

Het verhaal van Mozes is te vinden in het bijbelboek Exodus. Om niet van honger om te komen zijn de zonen van Jakob naar Egypte gekomen. Zolang Jozef, hun broer, daar onderkoning is, hebben hun nakomelingen het goed. Maar als er een farao komt die Jozef helemaal niet gekend heeft, gaat het mis. De Egyptenaren worden bang voor dat vreemde volk, dat steeds groter wordt. Farao maakt de Israëlieten tot slaven en begint hen te onderdrukken. Dat gaat zo ver, dat alle pasgeboren jongentjes moeten worden gedood. De moeder van de kleine Mozes verzint een list. Ze legt haar zoontje in een mandje, dat in die tijd als doodskistje wordt gebruikt. Ze laat het drijven op het water van de Nijl. Wat ze hoopt gebeurt: de dochter van de farao komt naar de Nijl en vindt het kind. Mozes wordt opgevoed aan het hof van de farao. Volwassen geworden ziet hij hoe zijn eigen mensen worden onderdrukt. Hij komt in opstand, slaat een Egyptenaar neer en vlucht het land uit. Jaren later wordt hij geroepen om het volk Israël te bevrijden en door de woestijn naar het land Kanaän te leiden. Onderweg ontvangt hij van God de Tien Geboden. Na een zwerftocht van veertig jaar komen de Israëlieten aan bij het beloofde land. Mozes zelf is daar niet meer bij. Zijn opvolger Jozua leidt het volk het land binnen.

1.3.2 Gandhi

VOORAF

Lesbenodigdheden

- ◆ Voor iedere leerling een print van het verhaal: 'Een man met een spinnenwiel en een handvol zout', zie [Lesmateriaal 4.1.3](#).

- ◆ Zie lesbenodigdheden bij 'Mozes'

Groepsopstelling

Leerlingen zitten in groepjes bij elkaar aan tafel.

OPDRACHT

Lees met de leerlingen het verhaal over Gandhi: 'Een man met een spinnenwiel en een handvol zout', zie [Lesmateriaal 4.1.3](#) en/of laat via het Digibord een filmpje over hem zien, zie [Digitips](#).

Startvraag: *wat moeten we weten als we straks een portret van Ghandi willen maken?*
De leerlingen verzamelen informatie op internet.

Tip: Door in het verhaal voorwerpen en namen te onderstrepen zijn zoekwoorden te vinden. Help de leerlingen zo nodig op ganger. Verzamel in de groep zoekwoorden, bijv. Gandhi, India, de zoutmars, het spinnenwiel, sculpture Gandhi, hindoeïsme enz.

De leerlingen gaan Gandhi in een 'gouden lijstje zetten'. Eerst maken ze een mooie lijst om een stuk etalage karton. Binnen deze lijst plakken ze tekeningen, foto's, uitspraken, voorwerpen uit zijn leven, dingen over India enz. Let ook op de onderstreepte woorden in het verhaal.

- ◆ Variatie 1. Schilderij maken á la 'Sterren op het doek'. Het gaat niet zo zeer om de gelijkenis, maar meer om wie deze mens is. Het gaat ook om zijn omgeving, om kleur, het land, belangrijke voorwerpen enz.
Tip: nodig een plaatselijke kunstenaar uit om de leerlingen te begeleiden.
- ◆ Variatie 2. PowerPoint presentatie maken.

AFSLUITING

De werkstukken worden bekeken. De leerlingen vertellen elkaar aan de hand van het werkstuk over Gandhi. Gesprek: wat is Gandhi voor iemand? Wat doet hij voor de vrede? Hoe vind je dat?

Informatie voor de leerkracht

Gandhi wordt 1869 in India geboren. India is dan een kolonie van Groot-Brittannië. Hij groeit op in een welvarend gezin en wordt opgevoed met het hindoeïsme. Hij studeert rechten in Londen en werkt een tijd als advocaat in Zuid-Afrika. In de eerste wereld oorlog komt hij terug naar India. Hij ziet dat de Indiërs in hun eigen land slecht behandeld worden en zet zich in voor onafhankelijkheid. Dat doet hij zonder geweld te gebruiken. Binnen het hindoeïsme is geweldloosheid of 'ahimsa' een centrale waarde. Het betekent dat je een ander op geen enkele manier pijn of geweld aan wilt doen: niet met je woorden en ook niet met je daden. Gandhi ontwikkelt het begrip 'satyagraha'. Passief verzet wordt gezien als het middel van de zwakken en sluit geweld uiteindelijk niet uit. Volgens Gandhi is 'satyagraha' of geweldloos verzet het wapen van de sterksten. Daarbij worden fysiek geweld en fysieke kracht nooit ingezet om een doel te bereiken. Na de tweede wereld oorlog, in 1947, wordt India onafhankelijk. In 1948 wordt Gandhi vermoord door een hindoe, die Gandhi's vreedzame houding tegenover moslims niet kan verdragen. India is in grote rouw.

1.3.3 Mandela

VOORAF

Lesbenodigdheden

- ◆ Voor ieder leerling een print van het verhaal: Mandela 'Een bijzondere vriend', zie [Lesmateriaal 4.1.4](#).

- ◆ Zie lesbenodigdheden bij 'Mozes'

Groepsopstelling

Leerlingen zitten in groepjes bij elkaar aan tafel.

Opdracht

Lees met de leerlingen het verhaal 'Een bijzondere vriend', zie [Lesmateriaal 4.1.4](#). en/ of laat via het Digibord een filmpje over hem zien, zie [Digitips](#)

Startvraag: *wat moeten we weten als we straks een portret van Mandela willen maken?*
De leerlingen verzamelen informatie op internet.

Tip: Door in het verhaal voorwerpen en namen te onderstrepen zijn zoekwoorden te vinden. Help de leerlingen zo nodig op gang. Verzamel in de groep zoekwoorden, bijv. Mandela, Robbeneiland, strijd tegen Apartheid, sculpture Mandela, Zuid-Afrika enz.

De leerlingen gaan Mandela in een 'gouden lijstje zetten'. Eerst maken ze een mooie lijst om een stuk etalage karton. Binnen deze lijst plakken ze tekeningen, foto's, uitspraken, voorwerpen uit zijn leven, dingen over Zuid-Afrika enz. Let ook op de onderstreepte woorden in het verhaal.

- ◆ Variatie 1. Schilderij maken á la 'Sterren op het doek'. Het gaat niet zo zeer om de gelijkenis, maar meer om wie deze mens is. Het gaat ook om zijn omgeving, om kleur, het land, belangrijke voorwerpen enz.
Tip: nodig een plaatselijke kunstenaar uit om de leerlingen te begeleiden.
- ◆ Variatie 2. PowerPoint presentatie maken.

AFSLUITING

De werkstukken worden bekeken. De leerlingen vertellen elkaar aan de hand van het werkstuk over Mandela. Gesprek: wat is Mandela voor iemand? Wat doet hij voor de vrede? Hoe vind je dat?

Informatie voor de leerkracht

Mandela werd op 18 juli 1918 in Zuid-Afrika geboren. In die tijd wordt het land geregeerd door de Afrikaners, de nakomelingen van Nederlandse en Duitse kolonisten. Ze overheersen de zwarte en bruine bevolking en voeren de Apartheid in. Mandela studeert rechten aan de enige universiteit waar hij dat als zwarte kan doen. In 1944 raakt Mandela betrokken bij het ANC, het Afrikaans Nationaal Congres en verzet zich tegen de Apartheid. Lang doet hij dat op een geweldloze manier, volgens hetzelfde principe als Gandhi, de 'satyagraha'. Als hij merkt, dat de geweldloze protesten steeds bloedig worden neergeslagen, gaat hij in 1963 over op sabotage en het gebruik van geweld. Hij wordt opgepakt en veroordeeld tot levenslang. Vele jaren zit hij op Robbeneiland gevangen. Mandela spreekt niet over zijn levensovertuiging. Hij beschouwt iedereen die net als hij tegen de Apartheid is, als vriend. Religie, afkomst, ras en politieke overtuiging spelen daarbij geen rol. Christo Brand is 18 jaar als hij als bewaker naar Robbeneiland wordt gestuurd en Mandela en hij worden vrienden. Na 27 jaar, in 1990 wordt Mandela vrij gelaten. In 1993 krijgt hij samen met de Afrikaner president De Klerk de Nobelprijs voor de Vrede. Van 1994 - 1999 is Mandela president. Hij overlijdt in 2013. Robbeneiland wordt een museum. Christo Brand werkt er als gids.

1.3.4 Malala

VOORAF

Lesbenodigdheden

- ◆ Voor ieder leerling een print van het verhaal: Malala 'Een bijzondere leerling', zie [Lesmateriaal 4.1.5](#).

- ◆ Zie lesbenodigdheden bij 'Mozes'

OPDRACHT

Lees met de leerlingen het verhaal van Malala 'Een bijzondere leerling', zie [Lesmateriaal 4.1.5](#) en/ of laat via het Digibord een filmpje over hem zien, zie [Digitips](#).

Startvraag: *wat moeten we weten als we straks een portret van Malala willen maken?*

De leerlingen verzamelen informatie op internet.

Tip: Help de leerlingen zo nodig op gang. Verzamel in de groep zoekwoorden, bijv. Malala, recht op onderwijs, islam, Pakistan, sculpture Malala, kindervredesprijs.

De leerlingen gaan Malala in een 'gouden lijstje zetten'. Eerst maken ze een mooie lijst om een stuk etalage karton. Binnen deze lijst plakken ze tekeningen, foto's, uitspraken, voorwerpen uit haar leven, dingen over Pakistan, enz.

- ◆ Variatie 1. Schilderij maken á la 'Sterren op het doek'. Het gaat niet zo zeer om de gelijkenis, maar meer om wie deze mens is. Het gaat ook om zijn omgeving, om kleur, het land, belangrijke voorwerpen enz.
Tip: nodig een plaatselijke kunstenaar uit om de leerlingen te begeleiden.
- ◆ Variatie 2. PowerPoint presentatie maken.

AFSLUITING

De werkstukken worden bekeken. De leerlingen vertellen elkaar aan de hand van het werkstuk over Malala. Hulpvraag: wat is Malala voor iemand? Wat doet zij voor de vrede? Hoe vind je dat?

Informatie voor de leerkracht

Malala Yousafzai is op 12 juli 1997 geboren in Noord-Pakistan. Haar vader is directeur van een basisschool en vindt dat meisjes net zoveel recht hebben op onderwijs als jongens. En dat de taliban de Koran verkeerd uitleggen. In januari 2009 verbieden de taliban het onderwijs voor meisjes van tien jaar en ouder. Mevrouw Maryam, de leerkracht van Malala, houdt de school toch in het geheim open. In februari 2009 mogen de meisjes weer naar school. Maar de regels van de taliban worden steeds strenger. Samen met haar vader blijft Malala zich verzetten.

In haar dagboek schrijft ze, dat het geloof in Allah haar kracht geeft. Malala komt vaak op tv en wordt beroemd. Ze krijgt allerlei onderscheidingen. Op 9 oktober 2012 wordt ze op weg naar huis in de schoolbus neergeschoten. Ze overleeft de aanslag en wordt naar Engeland gebracht. Als ze weer opknapt blijft ze vechten voor het recht op onderwijs. 'Alleen onderwijs kan de wereld veranderen', zegt ze. In 2013 krijgt ze de Internationale Kindervredesprijs. In 2014 krijgt ze de Nobelprijs voor de Vrede. Basisscholen in Nederland krijgen haar boek 'Ik ben Malala.'

1.3.5 Jesaja

Onderbouw, middenbouw en bovenbouw

VOORAF

Lesbenodigdheden

- ◆ Het verhaal: 'De droom van een profeet', zie [Lesmateriaal 4.1.6](#)
- ◆ Pennen en kleine briefjes
- ◆ Een pot of schaal
- ◆ Een kaars
- ◆ Een grote plant of een mooie tak in een pot

- ◆ Voor iedere leerling een verkleind afdruk van de vredesduif voor de onderbouw, zie [Lesmateriaal 4.3.3](#) of kleine kaartjes
- ◆ Scharen
- ◆ Kleurpotloden of viltstiften

Groepsopstelling

zittend aan tafel

Opdracht

Lees met elkaar het gedicht Jesaja- 'De droom van een profeet', zie [Lesmateriaal 4.1.6](#).

Vraag de leerlingen om na te denken of er iets is in hun eigen leven, dat verdrietig is of moeilijk. Iets dat ze helemaal anders zouden willen, ook al kan dat misschien niet. Ze kunnen hun wens op een briefje schrijven en het goed dichtvouwen. Niemand krijgt het te lezen. Verzamel de briefjes, doe ze in een pot of schaal en zet deze op een zichtbare plek in de klas. Steek een kaars aan en spreek de wens uit dat de kinderen kracht krijgen bij wat zij hebben opgeschreven.

Maak een wensboom in de klas: een grote plant waarin kaartjes kunnen worden gehangen. Ga met de kinderen in gesprek over vrede: dat is niet alleen iets voor de hele wereld maar ook iets voor onze eigen kleine wereld: bijvoorbeeld de school. Een school is een samenleving in het klein. Iedere leerkracht en ieder kind heeft daarin een belangrijke opdracht: ervoor zorgen dat de school voor iedereen een goede plaats is. Wat kan er beter? Vraag de kinderen om hun wensen voor de school op een kaartje of duifje te schrijven. Versier de kaartjes of kleur de duifjes en hang deze in de boom.

AFSLUITING

Het gedicht wordt nog eens gelezen.

informatie voor de leerkracht

Jesaja is een profeet, die in de achtste eeuw voor Christus leefde in Jeruzalem. Een profeet is iemand die heel dicht bij God staat. Zo dicht, dat hij woorden van God kan doorgeven aan anderen. Een profeet voorspelt niet de toekomst. Dat doet Jesaja ook niet. Hij beschrijft de droom van God: een rijk van vrede. Hij geeft flinke kritiek op de mensen van Israël, als zij dingen doen die niet passen bij die droom. Hij roept de mensen op in de droom te blijven geloven. Dan is alles mogelijk.

2. Dromen en verbeelden

2.1 De Vredesweekcartoon van Len Munnik

Middenbouw en bovenbouw

VOORAF

Doelstelling

- ◆ Leerlingen onderzoeken aan de hand van de poster van Len Munnik de kracht van verbeelding.

Lesbenodigdheden

- ◆ Voor iedere leerling een afdruk van de cartoon van Len Munnik, zie [Lesmateriaal 4.3.1](#).
- ◆ Kleurpotloden of stiften, pastelkrijt, tekenpapier, gekleurd papier, scharen en lijm

- ◆ De cartoon van Len Munnik op het Digibord. Zie www.vredesweek.nl/downloads.

Groepsopstelling

halfopen kring met een lege stoel 'voor de tekenaar'.

OPDRACHT

De leerlingen bekijken de cartoon op het Digibord in stilte. Daarna bespreken ze wat ze zien. Hulpvragen: welke kleuren zie je? Welke vormen? Stel je voor dat je nu telefoon krijgt. De beller vraagt je wat je ziet op het Digibord. Wat zeg je dan?

Vraag het de tekenaar

De leerlingen bedenken alleen of in tweetallen wat ze aan de tekenaar zouden willen vragen. Bijvoorbeeld: Waarom geven de mensen elkaar een hand? De hoofden van de mensen zijn open. Wat betekent dat? Wie daar een gedachte over heeft, gaat op de lege stoel zitten en geeft antwoord alsof hij of zij de tekenaar is. Variatie: de leerkracht neemt de rol van de tekenaar op zich en beantwoordt vragen van de leerlingen.

Iedere leerling heeft een afdruk van de cartoon en vult die aan.

Startvraag:

- ◆ Wat denk je dat er tussen die twee personen gebeurt?
- ◆ Wat zouden ze aan elkaar door kunnen geven, denk je?

Bedenk symbolen, kleuren, woorden om dat uit te beelden. En plak, schrijf, teken het er maar bij. **Tip: teken de symbolen op tekenpapier, knip ze uit en plak ze op. Of knip ze uit gekleurd papier.**

AFSLUITING

Hang de aangevulde cartoons aan de muur en bekijk en bespreek ze met elkaar.

2.2 JOUR PLEK VAN VREDE – GELEIDE MEDITATIE, VERWERKT IN EEN GEZAMENLIJKE SCHILDERING

Onderbouw, middenbouw en bovenbouw

VOORAF

Doelstelling

- ◆ Leerlingen verkennen hun innerlijke beeld van vrede en geven daar uitdrukking aan.

Lesbenodigdheden

- ◆ Begeleidende meditatieve muziek
- ◆ Eventueel: zitkussentjes
- ◆ Per twee – tot viertal leerlingen een groot papier stuk schilderpapier
- ◆ Kwasten
- ◆ Verschillende kleuren plakkaatverf
- ◆ Jampotten met water

Groepsopstelling

(half open) kring in het klaslokaal met wat ruimte tussen de stoelen. Of vrij in het speellokaal; op de grond, op een stoel of op een zitkussentje.

OPDRACHT

De leerkracht zegt op een rustige, duidelijke toon:

“Ga maar rustig op je stoel zitten (in het klaslokaal). Of: Zoek een plekje waar je rustig op de grond of op je zitkussentje kunt zitten (in het speellokaal).

Je let nu niet meer op de anderen. Je bent nu helemaal bij jezelf. Als je dat fijn vindt mag je je ogen dicht doen. Ga maar lekker zitten, zó dat je het een poosje vol kunt houden. Laat je schouders los. En laat je handen maar los. Adem maar rustig in en uit.

Je staat in een kamer. Het is een lichte kamer, zonlicht komt naar binnen. Je hoort de geluiden van buiten, van de straat. Maar je hebt er geen last van. De kamer voelt fijn aan, ook al is de ruimte bijna leeg. Er staat alleen een tafeltje met daarop een kistje. Je loopt naar het tafeltje toe en je bekijkt het kistje. Het is een prachtig houten kistje met versieringen erop. Nieuwsgierig als je bent, maak je het kistje open. Op een bedje van zacht fluweel ligt en glimmende sleutel.

Je pakt de sleutel: waarvan zou deze zijn? Als je om je heen kijkt, zie je een deur. Je weet dat de sleutel in het slot van deze deur zal passen.

Je loopt naar de deur. De sleutel past precies en zonder problemen draai je de sleutel in het slot. De deur gaat open. Achter de deur is een grote ruimte. Het lijkt wel binnen en buiten tegelijk. Je loopt door de ruimte en merkt een fijne vredige sfeer op die je nog nooit hebt gevoeld. Je bent in de ruimte van vrede gekomen. Loop in gedachten maar rond en kijk om je heen. Dit is de ruimte van vrede zoals jij je die voorstelt.

Je kiest een plekje waar je lekker gaat zitten ... Neem de tijd, bekijk alles goed ... Wat zie je allemaal? ... Wat ruik je? ... Wat hoor je? ... Wat voel je? ...

Onthoud wat je allemaal ziet en voelt en bedenk dat je altijd, wanneer je maar wilt, terug kunt naar deze plek, naar dit gevoel.

Als je er klaar voor bent, mag je rustig je ogen openen. Blijf nog even stil om niemand te storen.

Tenslotte rek je je maar eens lekker uit en gaat even staan. Nu ben je weer terug in de klas.”

Kort gesprek over wat iedereen heeft ervaren.

- ◆ Hoe was het op jouw plek van vrede?
- ◆ Wat heb je gezien en gevoeld?
- ◆ Hoe ziet het er daar uit?

Vat het gesprek samen, noteer de genoemde woorden eventueel op het bord. Zorg ervoor, dat de sfeer wordt vastgehouden.

Schilderen

Groepsopstelling: de leerlingen werken staande aan groepstafels. Ze maken een gezamenlijke schildering van hun plek van vrede. Iedere leerling kan daarbij inbrengen wat hij of zij heeft gezien en ervaren aan kleuren en beelden.

Variatie: graffiti

De leerlingen verbeelden hun plek van vrede in de vorm van graffiti. Dat kan op een stuk papier. Of is er in of rondom de school een muur waarop dat kan? Tip: schakel zowel voor de schildering als de graffiti een plaatselijke kunstenaar in om de leerlingen te begeleiden.

AFSLUITING

De schilderingen worden opgehangen en gezamenlijk bekeken.

Tip: maak foto's van de werkstukken en zet ze op de website / social media van de school.

2.3 Een moodboard maken

Middenbouw en bovenbouw

VOORAF

Doelstelling

- ◆ Leerlingen geven de sfeer, die vrede bij hen oproept in een beeld weer.

Lesbenodigdheden

- ◆ Voor iedere leerling individueel of in twee- tot drietallen een stevig stuk papier
- ◆ Scharen en lijm
- ◆ Diverse materialen naar keuze, zoals tijdschriften, kranten, lapjes stof van verschillende kleur, structuur, dessin, papier van verschillende diktes, kleur, structuur en dessin
- ◆ Een tafel, waarop de materialen overzichtelijk liggen uitgesteld

Tip: Als u leerlingen vooraf vertelt, dat we in een volgende les een moodboard over vrede gaan maken, kunnen ze ook zelf materialen mee naar school nemen. Of mooie afbeeldingen en/of uitspraken printen en meebrengen.

Groepsopstelling

Leerlingen zitten individueel of in groepjes aan tafel.

OPDRACHT

De leerlingen maken individueel of in groepjes een woord-web over vrede.

Hulpvragen:

- ◆ Hoe stel jij je vrede voor?
- ◆ Welke kleuren horen bij vrede?
- ◆ Hoe voelt vrede?
- ◆ Hoe ziet vrede eruit?
- ◆ Welke temperatuur heeft vrede?

Vervolgens maken de leerlingen maken alleen of in groepjes een moodboard. Ze kiezen materialen, kleuren en afbeeldingen die helemaal passen bij vrede, zoals zij die zich voorstellen. Ze kunnen daarbij hun woord-web als hulpmiddel gebruiken. Er mogen ook mooi geschreven woorden of uitspraken bij zijn. Maar woorden mogen niet overheersen; het gaat om het creëren van een beeld, een sfeer.

Alles wordt eerst los op het stuk papier gelegd. Pas als de leerlingen tevreden zijn over de compositie of het hele beeld, plakken ze alles zorgvuldig vast.

AFSLUITING

De leerlingen bekijken elkaars moodboarden en vertellen elkaar wat ze er mooi aan vinden. De moodboarden worden zo mogelijk in de klas opgehangen, zodat de leerlingen er nog regelmatig naar kunnen kijken.

2.5 Gedicht schrijven

VOORAF

Lesbenodigdheden

- ◆ Voor elke leerling pen en papier

OPDRACHT

De leerlingen schrijven een gedicht in de vorm van een 'elfje'. Dat is een gedichtje van elf woorden. Het hoeft niet te rijmen.

- ◆ Eerste regel: 1 woord
- ◆ Tweede regel: 2 woorden
- ◆ Derde regel: 3 woorden
- ◆ Vierde regel: 4 woorden.
Dit mag een vraag over het eerst woord zijn, maar dat hoeft niet.
- ◆ Vijfde regel: 1 woord.
*Dit is een samenvatting van de vorige regels.
Óf een antwoord op de vraag uit de vierde regel.*

De leerlingen nummeren op een blaadje van boven naar beneden van 1 t/m 5. Op de eerste regel schrijven ze het woord vrede. Bij het eerste gedichtje geeft de leerkracht de regels en het aantal woorden aan. Als iedereen de genoemde regel af heeft, gaan we naar de volgende. Als de leerlingen deze dichtvorm door hebben, kunnen ze de elfjes zelfstandig maken.

Variatie: *Na iedere regel geven de leerlingen hun papier 'met de klok mee' door. Ze vullen de volgende regel aan, en reageren daarmee op de woorden van hun voorgangers.*

AFSLUITING

De elfjes worden voorgelezen. Ze worden zonder nummers overgeschreven of getypt en geprint. **Tip: maak een bundeltje van de verzamelde gedichtjes.**

3. Vrede in de klas en in de buurt

3.1 Secret angels

Alle namen van de klas gaan in een hoge hoed. Iedereen trekt een naam van een klasgenoot, houdt die naam geheim en besteedt die hele week extra aandacht aan deze persoon. Bijvoorbeeld door complimentjes en aandacht te geven, te glimlachen, of met iets te helpen. Dat gebeurt zo onopvallend mogelijk, zodat ze niet ontdekt worden als 'secret angel'. Aan het eind van de week maken de leerlingen bekend voor wie ze 'secret angel' zijn geweest.

Variatie

Laat per week niet meer dan één of twee leerlingen 'secret angel' zijn. Doe dit door het schoolseizoen heen nog een aantal keren.

3.2 Vredesduiven versturen

Onderbouw, middenbouw en bovenbouw

VOORAF

Doelstelling

- ◆ Leerlingen ontdekken en ontmoeten mensen uit hun eigen omgeving die zich inzetten voor vrede.

Lesbenodigdheden

- ◆ Op het Digibord: afbeelding met verschillende vredesgroeten, zie [Lesmateriaal 4.3.2](#).
- ◆ Voor iedere leerling een kopie op stevig papier van één van de duiven, zie [Lesmateriaal 4.3.3 tot en met 4.3.5](#).
- ◆ Scharen en lijm
- ◆ Naald en draad
- ◆ Pennen, stiften of kleurpotloden
- ◆ Eventueel glitter, kralen en dergelijke

OPDRACHT

Vredesgroeten

Groepsopstelling: in de kring of staande achter de tafels.

Vredesgroeten¹ als spel. Dat mensen verschillende culturele achtergronden hebben is ook te zien aan hun groeten. Om elkaar vrede toe wensen, hebben ze daarvoor hun eigen gebaren, zie [Lesmateriaal 4.3.2](#).

¹ Uit: S.P.I.O.R., Waarden van vrede, middenbouw, Rotterdam 2017

Met deze groeten spelen we een groetenspel. Het spel gaat als volgt:

- ◆ Shalom met een rechter openhand is: groet 1.
- ◆ Shanti met 2 handen tegen elkaar als op tekening is: groet 2.
- ◆ Salaam met de rechterhand op je hart is: groet 3.
- ◆ En Vrede/Peace met 2 vingers om hoog als vredesteken is: groet 4.

Eerst noemt de leerkracht volgens het rijtje de nummers van de groeten op. Groet 1, groet 2 enz. De leerlingen maken de bijhorende handgebaren, totdat ze de groeten een beetje kennen. Dan worden de groeten door elkaar op genoemd. Wie zich vergist gaat zitten.

Vredesduiven

Groepsopstelling: aan tafel, individueel

Er zijn heel wat mensen, die genoeg verbeeldingskracht hebben om zich niet neer te leggen bij tegenstellingen en onbegrip in de samenleving. Ze geloven dat het anders kan en laten dit merken in wat ze zeggen en in wat ze doen. De leerlingen onderzoeken of ze zulke mensen kennen: in hun eigen klas, school, buurt of familie. Het gaat hier dus om gewone mensen met 'kleine' gebaren in de directe omgeving. Tip: Ga als leerkracht vooraf op zoek naar mooie voorbeelden uit de buurt. Nodig zo iemand uit in de klas. Of neem contact op met de Ambassade van Vrede in de plaats waar de school staat.

 Zie hoofdstuk 3.4. Wellicht kennen zij lokale voorbeelden.

Bespreken:

- ◆ Wat heeft deze persoon voor vrede gedaan?
- ◆ Waarom doet hij of zij dat?
- ◆ Wat vind je daarvan?
- ◆ Wat doet dat met jou?
- ◆ Ken je zelf ook iemand, die met vrede bezig is?
De namen worden genoteerd op het bord.

Eenvoudige duif

 Zie lesmateriaal 4.3.3.

De leerlingen van de onderbouw en de kleuters kunnen deze duif kleuren en uitknippen.

Vredesduif knippen en plakken

 Zie lesmateriaal 4.3.4.

Vouw het papier op de stippellijn dubbel. Knip de vleugels en het lijf uit. Knip de veren los door de vleugels op de zwarte lijnen in te knippen. Vouw de vleugels en het lijf open. Plak de vleugels tussen de aangegeven streepjes. Plak de twee helften van het kopje tegen elkaar. Haal de scherpe kant van de schaar langs de veren, zodat ze naar buiten toe een beetje gaan krullen. Prik een gaatje in de zwarte stip op de nek van de vogel. Haal er een touwtje door en hang hem op.

Vredesduif in kalligrafie

Zie lesmateriaal 4.3.5.

Kleur de letters, die de duif vormen. Versier de duif met glitters en kralen. De gekalligrafeerde duif wordt gevormd door de Arabische woorden hub en salaam. Dat betekent liefde en vrede.

AFSLUITING

Zet een groet plus je eigen naam als afzender op de duif. Of schrijf een briefje waarin je vertelt waarom je juist deze persoon een vredesduif geeft. Breng de duif persoonlijk naar hem of haar toe. Of hang de duif eerst op in de klas en reik de duiven gezamenlijk uit. Bijvoorbeeld op 21 september, de internationale dag van de vrede.

3.3 Schoolplein – Vredesplein

Verander in de Vredesweek het schoolplein in een Vredesplein. Betrek de omgeving van de school erbij. Nodig een Ambassade van Vrede om te helpen, zie www.vredesweek.nl

Enkele ideeën:

- ◆ Stel de gemaakte werkstukken in kraampjes tentoon op het plein.
- ◆ Geef ook de uitgewerkte cartoons een plaats op het plein, zie 2.1. Of ga op het plein met deze activiteit met jong en oud aan de slag.
- ◆ Zorg voor verf, kwasten, papier en/of schilderdoek en nodig mensen uit om een portret te maken van iemand veraf of dichtbij, die zich inzet voor vrede, zie 1.3. Vraag een plaatselijke kunstenaar om bij deze activiteit te assisteren.
- ◆ Leerkrachten, ouders, burens van de school kunnen ook vredesduiven maken. Hang ze samen met de duiven van de leerlingen aan parasols. Reik de duiven op het plein uit.
- ◆ Nodig mensen uit de wijk, de buurt of het dorp uit om voor hapjes te zorgen. Of vraag hen spelletjes of muziek aan de kinderen te leren. Speel ze op het plein.
- ◆ Staat er nog een basisschool in de buurt? Werk samen en maak er één prachtig Vredesplein van!

3.4 Ambassades van vrede

Tijdens de Vredesweek vraagt PAX extra aandacht voor vrede. Maar dit doet PAX niet alleen. PAX wordt bijgestaan door meer dan 75 lokale Ambassades van Vrede. Deze Ambassades organiseren honderden activiteiten in hun eigen buurt. Wie het thema in de Vredesweek breder op wil zetten en wil samenwerken met het dorp, de wijk of buurt kan contact zoeken met een Ambassade van Vrede. Zie www.vredesweek.nl

4. Lesmaterialen

4.1 Verhalen

4.1.1

De olifant en de blinden, een verhaal uit India²

Er was eens een stad waar alleen maar blinde mensen woonden. Op een dag kwam er een koning op zijn olifant de stad bezoeken. De mensen in de stad wisten niet wat een olifant was en al helemaal niet hoe hij eruitzag. Om hierachter te komen, probeerden zoveel mogelijk mensen de olifant aan te raken. Al deze mensen dachten nu te weten hoe een olifant eruitziet. Blij met hun ervaring wilden zij anderen vertellen wat zij wisten. De man die het oor had aangeraakt zei: 'Een olifant is een groot, ruw ding, zo groot als een tapijt.' Degene die de slurf had aangeraakt zei: 'Ik weet wat het is. Een olifant is een rechte en holle pijp, vreselijk en vernietigend.' Degene die een poot had onderzocht zei: 'Een olifant is krachtig en stevig, als een pilaar.' En weer een ander die de staart had aangeraakt zei: 'Welnee, een olifant heeft meer met dikke touwen te maken!'

4.1.2 Mozes

De brandende braamstruik³

Ongelooflijk, de struik staat in brand, maar de bladeren en takken blijven heel! Mozes staat met open mond te kijken. Dit heeft hij nog nooit gezien. Hij zat na te denken op een grote steen, toen hij in de verte vlammen zag. Mozes heeft veel om over na te denken. Lang geleden is hij gevlucht uit het land Egypte. Daar, in Egypte, groeide hij op aan het hof van de farao. Hij had daar een goed leven. Hij kreeg alles wat zijn hartje begeerde en was gelukkig. Tot Mozes er bij toeval achter kwam dat hij geen echt kind van de dochter van de farao was, maar dat zij hem gevonden had in een mandje in de rivier vlak bij het paleis. Zijn echte moeder moest leven als slaaf, zij hoorde bij het volk Israël. Dat volk leefde in Egypte, maar werd heel slecht behandeld door de farao. Toen Mozes ontdekte, dat hij eigenlijk een slavenkind was, kon hij niet meer leven zoals hij dat gewend was. Alle rijkdom voelde nep, hij walgde ervan. Boos en verdrietig vluchtte Mozes het land uit. Nu woont hij alweer jaren in dit fijne dorp, maar het knaagt diep van binnen: zijn volk ondergaat nog dagelijks de ellende. Kon hij hen maar helpen, maar hoe? Hij is er vaak verdrietig van.

Mozes voelt de hitte van de brandende struik en voorzichtig komt hij dichterbij. Plotseling blijft hij verschrikt staan. Hoort hij het goed? Iemand zegt zijn naam!

'Mozes', zegt de stem. 'Ik ben het, de God van Israël. Het gaat slecht met Mijn volk in Egypte. Het kan zo echt niet langer. Ze moeten daar weg. Ik heb jou uitgekozen om hen naar Kanaän te brengen. Dat is het land waar Mijn volk mag wonen. Jij moet naar de farao gaan en tegen hem zeggen dat hij Mijn volk vrij moet laten.'

Mozes schrikt: 'Ik?', roept hij. 'Dat kan helemaal niet! Hoe moet ik dat doen? De farao zal niet eens naar mij willen luisteren!' 'Je gaat niet alleen, Mozes, Ik zal bij je zijn.' Mozes heeft er niet echt veel vertrouwen in. Hoe moet hij dat doen: een heel volk bevrijden uit de handen van de farao? Hij wil God graag geloven, maar hij vindt zichzelf nou niet bepaald de geschikte kandidaat en hoe moet God hem nou helpen? Hij ziet zichzelf al het paleis binnen gaan, knielen voor de farao en dan zeggen: 'Ehm... ik kom

² Uit: Jos van Remundt en Marleen Boon-Jansen, Geestelijke stromingen geven, Assen 2015

³ Marleen Boon. Vrij naar Exodus 1:1 – 3:17

het volk van Israël halen, omdat mijn God dat wil, vind je zeker wel goed. Enne... ik kan helemaal niet zo goed praten! Kunt u niet beter iemand anders sturen?’
God ziet de twijfel van Mozes en zegt: ‘Je hebt toch een broer die Aäron heet? Ik weet, dat hij zijn woordje goed kan doen. Hij is al onderweg naar je toe. Je moet hem vertellen wat hij moet zeggen. Dan kan hij met de farao praten. En Ik zal jullie allebei helpen. Zie je, Ik zal bij je zijn. En de farao zal weten dat hij Mijn volk moet laten gaan.’
Mozes weet dat hij op God kan vertrouwen en besluit te luisteren. Hij pakt zijn bezittingen in en vertrekt naar Egypte.

4.1.3 Gandhi

Een man met een spinnewiel en een handvol zout

‘Ik heb hem nooit begrepen’, denkt de man. Hij staat op het dek van een boot die hem terug zal brengen naar huis, naar Engeland. Hij is zijn hele lange leven al soldaat. Lang geleden, toen hij nog maar net in het leger zat, werd hij naar India gestuurd. Met de boot maakte hij een lange reis. Over de Atlantische oceaan, de Middellandse Zee, door het Suezkanaal, de Indische Oceaan en dan naar India. Wat is dat al lang geleden!

‘Ze gebruikten geen geweren en geen stokken,’ denkt hij. ‘En toch is het ze gelukt! Toch is India nu onafhankelijk. En hebben wij, de Britten⁴, er niets meer te vertellen. Ze sloegen en schoten bijna nooit terug. En toch hebben ze hun doel bereikt. ‘Ghandi was er mee begonnen. ‘Mahatma’ noemde ze hem. Dat betekent ‘grote ziel’. En dat klopt: die man had een grote ziel. En een goed stel hersens. De soldaat ziet het nog voor zich. In het begin hadden hij en zijn vrienden erom gelachen. Overal in India zag je opeens spinnenwielen⁵ opduiken. Overal begonnen vrouwen en mannen draden te spinnen van de ruwe katoen, die ze van de katoenplanten op hun eigen land hadden geplukt. Van die draden maakten ze lappen stof. Maar Ghandi had het goed bekeken. Want na een tijdje konden die mensen zichzelf redden. Er ging geen katoen meer naar Engeland om er stoffen en kleding van te maken. De mensen uit India kochten die kleren niet meer: ze naaiden ze zelf wel! Ze hadden Engeland helemaal niet meer nodig.

Soms hield Ghandi een protestmars. De grootste mars ging om ... zout. Ghandi had gezegd, dat de manier waarop het zout werd verkocht niet eerlijk was. De Indiërs werkten hard om het zout uit het zeewater te halen. Maar de Britten verkochten het en verdienden er aan.

En dus riep Ghandi de mensen op om een lange tocht te beginnen. Hij zelf liep ook mee. Dat was een mars van meer dan 300 km! Overal langs de weg stonden mensen te juichen. Of zew sloten zich aan en liepen een stuk mee. Toen ze eindelijk bij de Indische Oceaan waren, raapte Ghandi wat zout op. De mensen waren dol enthousiast. Maar ja, toen moest hij samen met de andere soldaten de mensen het strand af jagen. We sloegen er met stokken stevig op los. Maar de meeste van die mensen deden niks terug! Ze werden opgepakt en in de gevangenis gegooid. Nou, dat had Groot-Brittannië

4 Britten zijn inwoners van Groot-Brittannië. Engeland, Wales, Schotland en Noord-Ierland horen bij Groot-Brittannië, dat ook het Verenigd Koninkrijk wordt genoemd. De soldaat uit het verhaal woont in Engeland, maar noemt zichzelf een Brit.

5 Een spinnewiel is een toestel met een draaiend wiel. Plukken ruwe wol of katoen worden over dat wiel geleid en zo ontstaat er een draad. Op internet zijn er afbeeldingen van te vinden.

beter niet kunnen doen. In de hele wereld stonden de kranten er vol mee. En iedereen keurde het af.

En zo heeft Ghandi uiteindelijk zijn zin gekregen. Want nu is India onafhankelijk. Maar zijn droom dat hindoes en moslims vreedzaam zouden samenleven, is niet uitgekomen. Het land is opgedeeld in twee stukken: Pakistan en India. De meeste moslims zijn in Pakistan gaan wonen. En de meeste hindoes in India.

De soldaat zucht diep. India is onafhankelijk en hij maakt op deze boot de reis van vroeger in omgekeerde richting: van India terug naar Engeland. Hij is bijna weer thuis. De golven rollen tegen het schip. Een paar meeuwen duiken in het water en vangen een vis.

4.1.4 Mandela

Een bijzondere vriend

Christo Brand zit op het puntje van zijn stoel voor de televisie. 'Kijk! Kijk, daar komt ie, daar komt ie', roept hij en springt op. Op de tv is te zien hoe een zwarte man tussen een menigte mensen doorloopt. Ze zwaaien en ze juichen. De zwarte man steekt zijn vuist in de lucht en wuift terug. Zijn vrouw loopt naast hem. Eindelijk, eindelijk denkt Christo. Eindelijk komt hij vrij. Vandaag wordt mijn vriend Nelson Mandela vrijgelaten uit de gevangenis!!

Christo ziet zichzelf nog zitten, op die bewuste avond in het personeelskamertje in de gevangenis op Robbeneiland voor de kust van Zuid-Afrika. Er klonken voetstappen op de gang, iemand rammelde met een sleutelbos en een harde stem riep, dat de gevangene op moest schieten.

Toen heb ik het begrepen, denkt hij. Toen is het tot me doorgedrongen dat die zwarte gevangene Mandela een gewoon mens is. En niet de gevaarlijke terrorist voor wie iedereen mij heeft gewaarschuwd. Vanaf die avond ben ik anders met hem omgegaan. Hij was altijd vriendelijk en beleefd tegen mij. En zo ging ik het ook doen. Ik gaf hem geen bevelen meer, maar ik vroeg het als er iets moest gebeuren. En als mijn collega's het niet zagen ging ik hem helpen. Het was vreemd: ik, een witte bewaker werd langzaam de vriend van een zwarte gevangene. Op een keer zei hij behoedzaam 'Christo' tegen mij. En ik noemde hem voor het eerst bij zijn naam: Nelson Mandela. Langzaam heb ik begrepen, wat Nelson en zijn vrienden eigenlijk wilden. Ja, ze wilden ons land veranderen. Ze wilden de Apartheid afschaffen. Al die wetten waarin stond hoe verschillend gekleurde mensen niet sámen - maar juist apart van elkaar moesten leven. En dat de witte groep meer rechten had dan de bruine en de zwarte groep. Die wetten moesten weg. Want, vonden ze, mensen met een zwarte, witte of bruine huid zien er verschillend uit. Maar ze zijn allemaal evenveel mens. Het klopte gewoon niet, die Apartheid. Wat was de regering bang voor zulke gedachten! Want dat idee zou alles in Zuid-Afrika veranderen.

En stukje bij beetje ben ik Nelson steeds meer gaan steunen. Ik heb soms zelfs stiekem studieboeken zijn cel in gesmokkeld. Als dat ontdekt was hadden ze mij ook in de gevangenis gegoooid. En ik heb hem Afrikaans, de taal van zijn tegenstanders, geleerd. Want Nelson kende alleen Engels en Hos, zijn eigen taal.

Christo Brand glimlacht als hij er aan terugdenkt. Opnieuw kijkt hij naar de televisie. Hij ziet Nelsons blij gezicht en kan zijn geluk niet op. Zijn vriend zit niet langer opgesloten. Straks kunnen ze elkaar als vrije, gelijkwaardige mensen ontmoeten!

4.1.5 Malala

Een bijzondere leerling

Aandachtig strijkt juf Maryam haar hoofddoek glad. Er staan diepe denkrimpels in haar voorhoofd. Ze zit voor haar computer en surft op internet. Vanaf het beeldscherm kijkt een meisje haar aan. Ze draagt een hoofddoek, net als zijzelf. Ja, dat is ze! Dat is Malala! Wat is er veel met dit meisje gebeurd. En wat weet ze nog goed, dat Malala bij haar in de klas zat. Het was een pientere meid, die Malala. Ze wist wat ze wilde. Net als haar vader vond ze, dat alle kinderen recht hadden op onderwijs en naar school moesten kunnen gaan. Meisjes net zo goed als jongens. Maar ja, hier in Pakistan was lang niet iedereen het daar mee eens. Toen de taliban⁶ de baas werden in Pakistan besloten ze, dat meisjes van af hun tiende jaar niet meer naar school mochten. Ze moesten thuis blijven. Voor hen was de school gesloten. Juf Maryam glimlacht als ze terugdenkt aan die dag in januari 2009. Ze had haar leerlingen een bericht gestuurd, dat zij, juf Maryam, de schoolpoort open zou doen als de meisjes toch naar school wilden!

En die dappere meiden: ze kwamen! Niet in hun schooluniform, dat zou te veel opvallen. Maar in gewone kleren en met hun boeken verstopt onder hun sjaal. De lessen gingen door. Ondertussen had Malala onder een schuilnaam een dagboek bijgehouden over haar leven. Toen dat boek werd uitgegeven kon iedereen lezen hoe meisjes en vrouwen werden onderdrukt in een land, waar de taliban het voor het zeggen hadden. Malala werd beroemd. Ze kwam inde krant en op tv. Ook in het buitenland. Juf Maryam zucht. Toen kwam die verschrikkelijke dag! De dag waarop haar leerlingen examen deden. De meiden zaten in de bus naar huis toen er een man met een wapen instapte. Hij schoot Malala neer en ze raakte ernstig gewond. Maar: ze overleefde! Wat was dat een spannende tijd! Malala werd naar Engeland gebracht. Daar werd ze verschillende keren geopereerd. Wat moet dat meisje het toen zwaar hebben gehad. Want ze was er helemaal alleen. Haar vader, moeder en broertjes zaten nog in Pakistan. Later lukte het om ook hen naar Engeland te laten komen.

En Malala? Ze werd verschillende keren geopereerd en knapte weer aardig op. Gelukkig werden Kainat en Shazia, haar vriendinnen die ook waren geraakt, weer helemaal beter. Zo gauw als ze kon ging Malala verder met haar strijd. Ze kreeg de Kindervredesprijs en de Nobelprijs voor de vrede. Juf Maryam klikt nog een link op de computer aan. Ze ziet hoe Malala een toespraak houdt. 'Een kind, een leraar, een pen en een boek. Dat zijn de dingen die de wereld kunnen veranderen', zegt ze. 'Mijn leerling', denkt Juf Maryam en sluit de computer af. 'Wat ben ik trots op haar!'

6 De taliban is een extreme Islamitische beweging, die is ontstaan in Afghanistan. In Pakistan heeft de taliban madrassa's.

Dit zijn strenge Koranscholen, waar volgelingen worden opgeleid. 'Taliban' is het meervoud van 'talib'. Dit betekent 'student'.

4.1.6 Jesaja⁷

De droom van een profeet

*diep van binnen ben je krachtig
diep van binnen woont je God
die zal altijd blijven dromen
en die droom gaat nooit kapot*

*blinden zien en doven horen
en wie in een rolstoel zat
danst de sterren van de hemel
en de benen uit zijn gat*

*door het droge, dorre land
gaan ineens rivieren stromen
aan dat klaterende water
groeien dan de mooiste bomen*

*heb je alles goed gezien?
ga er dan maar aan beginnen
geef die droom dan nooit meer op
maar bewaar hem diep van binnen*

*diep van binnen ben je krachtig
diep van binnen woont je God
die zal altijd blijven dromen
en die droom gaat nooit kapot*

6 Vrij naar Jesaja 35. Uit: Het begon met licht, Bijbelverhalen voor groot en klein, Gerrie Huiberts,

Anne Westerduin. KBS/Adveniat 2010

4.2 Digitips

Het verhaal van Mozes

https://www.npo.nl/verhalen-met-de-zandtovenaer/13-10-2013/RKK_1647085

Duur:22:36 minuten

Gandhi's geweldloos verzet

<http://www.schooltv.nl/video/mahatma-gandhi-symbool-van-de-indiase-onafhankelijkheid/>

Wie was Gandhi

https://www.youtube.com/watch?v=_DNAwNUh6cw

De zoutmars van Gandhi

<https://www.youtube.com/watch?v=vl6gfamFKC8>

Mandela wordt president

<http://www.schooltv.nl/video/nelson-mandela-de-eerste-zwarte-president-van-zuid-afrika/#q=mandela>

Vrijlating van Mandela

<https://www.youtube.com/watch?v=uOpGaivCsCU>

Christo Brand over Mandela, bij zijn overlijden

<https://www.youtube.com/watch?v=15FYILyOFcY>

Malala strijdt voor onderwijs

www.schooltv.nl/video/malala-yousafzai-strijdster-voor-onderwijs/#q=malala

Lesbrief Ik ben Malala

www.kwintessens.nl/downloads/malala/Lesbrieven-ik-ben-Malala.pdf

Extra:

Martin Luther King

Een dominee met een droom

<http://www.schooltv.nl/video/martdin-luther-king-een-dominee-met-een-droom/>

Wie was Martin Luther King

<https://www.youtube.com/watch?v=A7fKJQFQPqM>

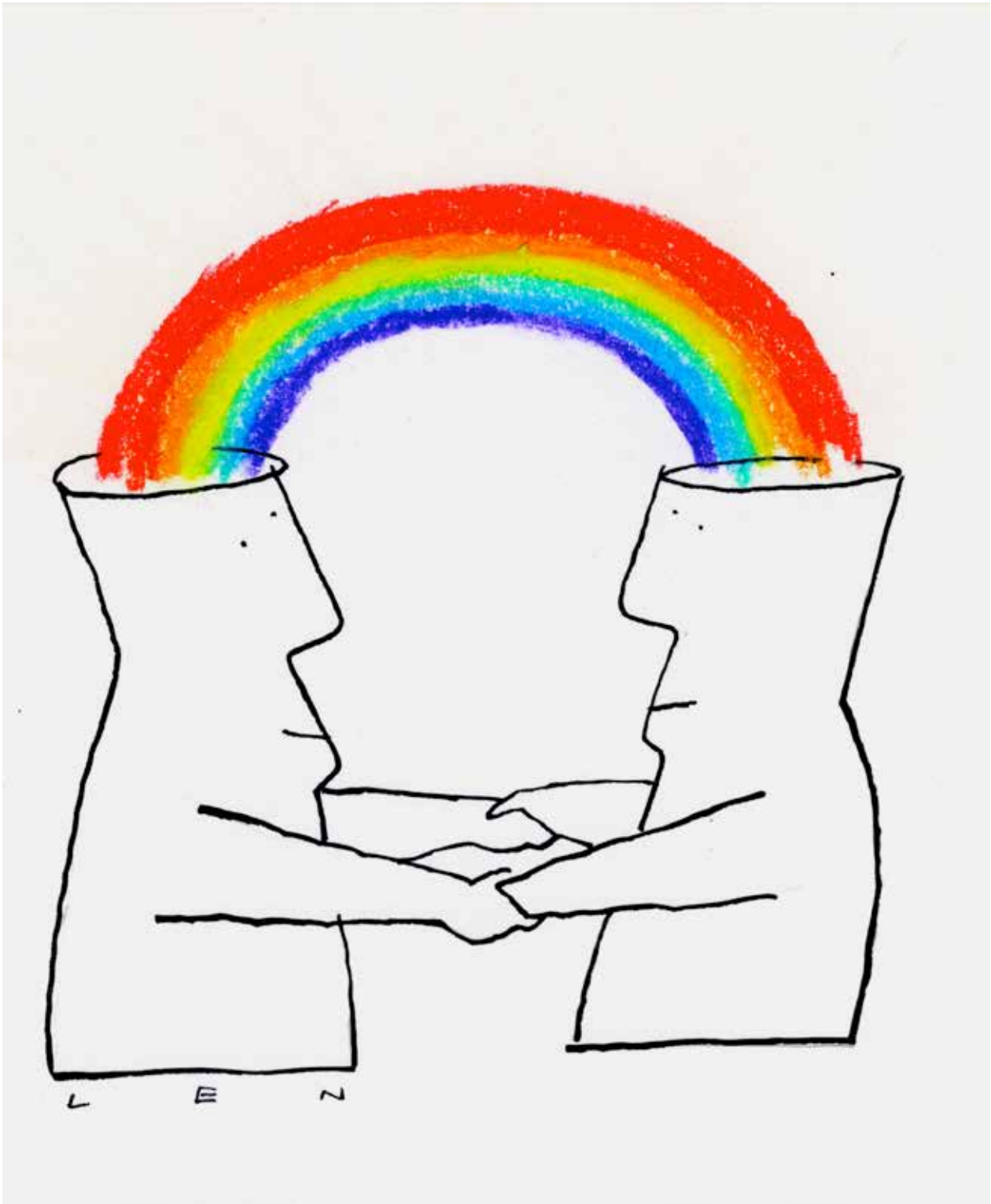

Kraanvogel vouwen:

<https://www.youtube.com/watch?v=z31CeGmlj5o>

4.3. Werkbladen

4.3.1 Cartoon Vredesweek

4.3.2 Vredesgroeten

Opdracht:

Wat betekenen de begroetingen salaam, sjalom en shanti?

.....

Bij welke religie of levensbeschouwing hoort:

salaam .....

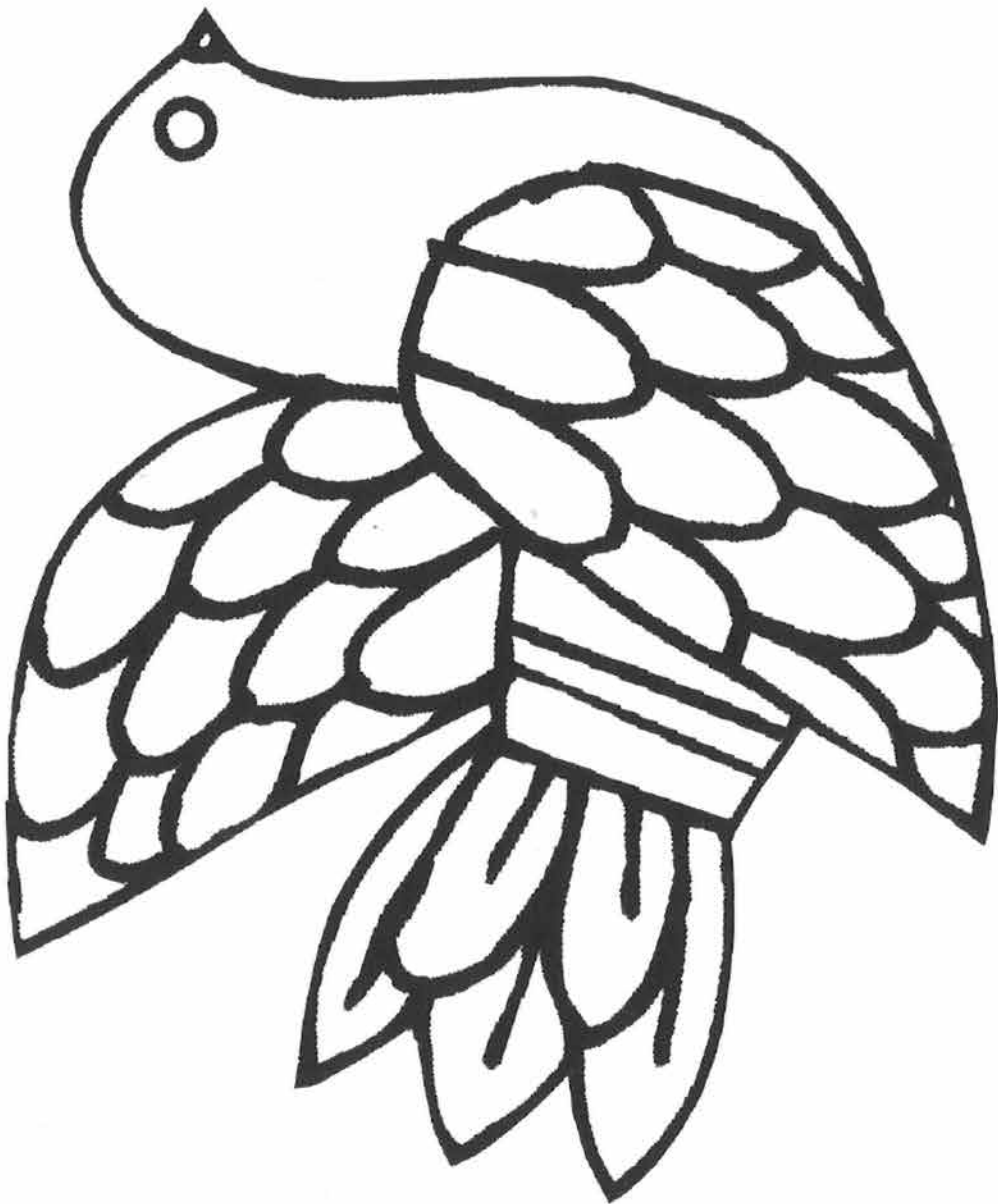
sjalom .....

shanti .....

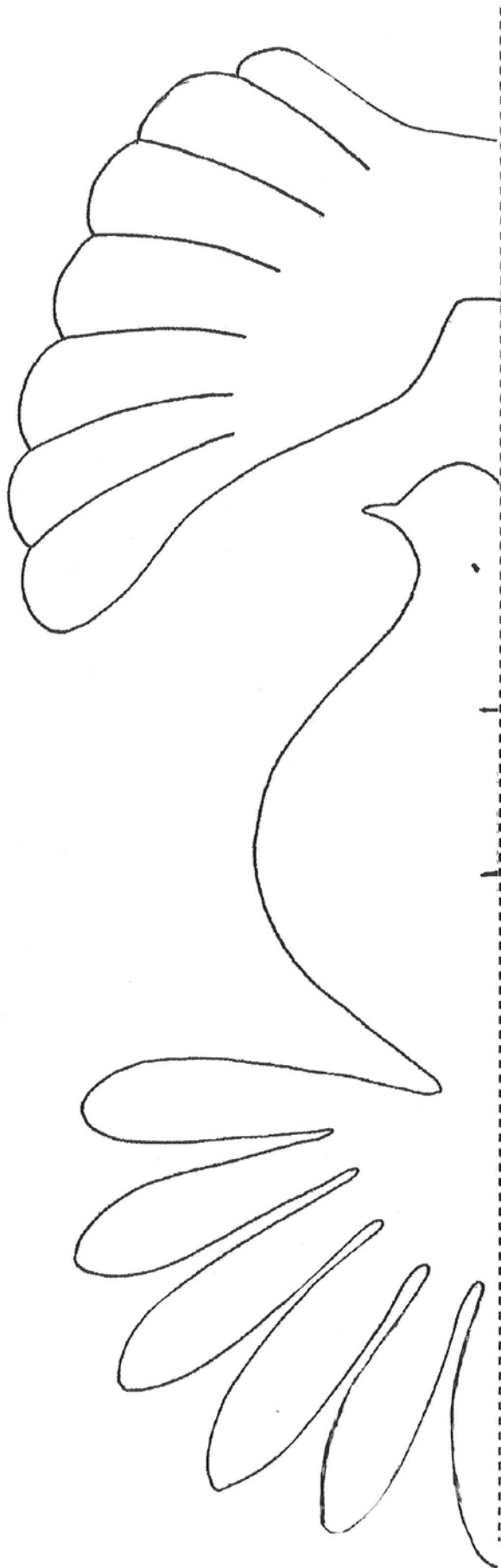
vrede ..... *Peace* .....

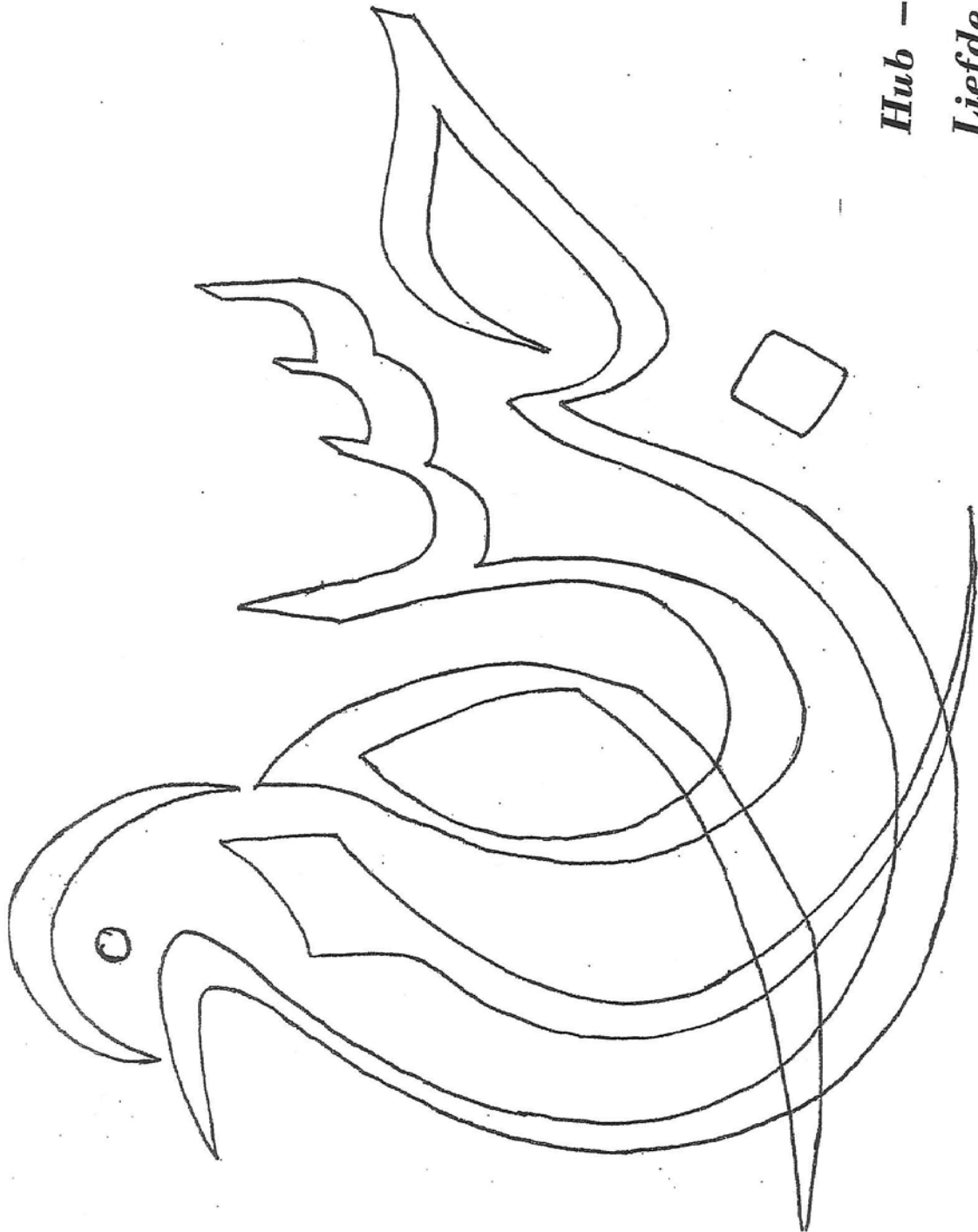
4.3.3 Vredesduif Onderbouw

4.3.4 Vredesduif middenbouw en bovenbouw

4.3.5 Vredesduif kalligrafie.
Onderbouw, middenbouw en bovenbouw

Hub – Salaam
Liefde – Vrede

5. Verder lezen

Kleuters en onderbouw

**Julia Donaldson en Axel Scheffer,
De Gruffalo, Rotterdam 2011**

Er zijn veel dieren in het bos die in Muis een lekker hapje zien en hem op willen eten. Muis houdt de andere dieren voor de gek door hen te vertellen, dat een vreselijk monster zijn vriend is. Iedereen is bang, behalve Muis. De gruffalo bestaat immers niet. Maar ... wat is dat?

**Toon Tellingen en Annemarie van Haeringen,
Plotseling ging de olifant aan, Amsterdam 2004**

Prentenboek met vijf prachtig geïllustreerde dierenverhalen van Toon Tellingen. Een fantasierijk boek waaruit een grote verbeeldingskracht spreekt.

**Isabel Minhós (tekst) en Bernardo P. Carvalho,
Tot hier en niet verder, Haarlem 2014**

Een generaal wil de baas spelen en de rechterpagina van het boek leeg houden. Iedereen houdt zich daaraan, totdat kinderen spelenderwijs een bal over de verboden pagina laten rollen ... En dan wordt alles anders.

**Judith Loske,
Duizend kraanvogels, Rijswijk 2011**

Een oude Japanse legende vertelt, dat je een wens mag doen dat als je duizend papieren kraanvogels vouwt. Sadako (1943-1955) heeft maar één wens en dat is gezond worden. De atoomramp in Hiroshima heeft haar echter zo ziek gemaakt dat zelfs het vouwen van duizend kraanvogels niet helpt. Maar haar verlangen naar vrede leeft nog altijd voort.

Middenbouw en bovenbouw

**Nadia Anjuman e.a.,
Dromen van vrijheid, de Meern en Amnesty International 2015**

Wereldkampioenen mensenrechten, van Harriet Tubman en Anne Frank tot Nelson Mandela en Aung San Suu Kyi, delen hun dromen van vrijheid met woorden. Hun woorden worden geïllustreerd door kunstenaars van over de hele wereld.

**Janny van der Molen,
Helden! Mensen die de wereld mooier maakten, Amsterdam 2009**

Elf verhalen over eigentijdse en historische 'helden', verteld vanuit de beleving van kinderen. De verhalen gaan over: Mahatma Gandhi, Aletta Jacobs, Nelson Mandela en Barack Obama, Charles Dickens, Moeder Teresa, Michail Gorbatsjov, Anne Frank, Anna Maria van Schurman, Florence Nightingale en Ferdinand Domela Nieuwenhuis.

Bovenbouw

Claudia Martin,

Malala Yousafzai, strijdster voor kinderrechten, Etten-Leur 2015

De Pakistaanse Malala komt op voor onderwijs voor iedereen, dus ook voor meisjes. Als de taliban haar school sluiten, begint ze een blog te schrijven. Vanaf die tijd is ze wereldnieuws. Ze wordt in 2012 het slachtoffer van een aanslag, maar overleeft. Eind 2014 werd ze de jongste Nobelprijs-winnaar ooit.

Malala Yousafzai,

Patricia McCormick, Ik ben Malala, hoe één meisje opkwam voor het recht op onderwijs en de wereld veranderde (jongereneditie), Utrecht/Antwerpen 2014

In deze uitgave voor jongeren schrijft Malala Yousafzai het verhaal van haar strijd voor onderwijs voor iedereen. In korte tijd groeide ze uit tot een internationaal symbool van vreedzaam protest en in 2014 werd ze winnaar van de Nobelprijs voor de Vrede.